Politik Risk ve Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin İncelenmesinde Kapsamlı Bir Yaklaşım

*A Comprehensive Approach to Investigate the Relation between Political
Risk and Economic Development*

Hasan TÜRE¹

Gazi Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
Ankara, Türkiye
hasanture@gazi.edu.tr

Soner GÖKTEN

Başkent Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi
Ankara, Türkiye
sgokten@baskent.edu.tr

Furkan BAŞER

Ankara Üniversitesi
Uygulamalı Bilimler
Fakültesi
Ankara, Türkiye
furkan.baser@ankara.edu.tr

Özet

Politik risk ve ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişki literatürde sıklıkla incelenen konuların başında gelmektedir. Bu hususun incelenmesi özellikle gelişmekte olan ülkelere yönelik yabancı doğrudan yatırım olgusu çerçevesinde çokuluslu işletmelerin davranışlarını açıklamada kritik bir rol oynamaktadır. Genellikle bu konudaki çalışmaların çoğu, oluşturdukları modellerde çeşitli göstergeleri doğrudan temsili değişken olarak kullanma yoluna gitmişlerdir. Bu makale politik risk ve ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesinde alternatif ve daha kapsayıcı bir yol olarak yapısal eşitlik modelinin ne şekilde uygulanabileceğini göstermeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, politik risk ve ekonomik gelişmişlik modelde gizil değişkenler olarak tanımlanmıştır ve bu gizil değişkenler göstergelerden oluşan fonksiyonları temsil etmektedir. Hipotez temelli yapısal eşitlik modeli uygulanmıştır. Modelin veri seti 178 ülke için 2013-2014 dönemine ait 13 adet göstergeden oluşmaktadır. Sonuçlar (1) politik risk ve ekonomik gelişmişlik arasındaki anlamlı ve yüksek düzeyde pozitif ilişki olduğunu ve (2) standart katsayılar çerçevesinde politik risk için yolsuzluk kontrolünün, ekonomik gelişmişlik içinse insani gelişmişlik endeksinin en yüksek etkiye sahip göstergeler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, sosyal ve insan sermayesi faktörlerinin salt makroekonomik göstergelere nazaran risk ve ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin açıklanmasında daha etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik gelişmişlik, yapısal eşitlik modeli, politik risk.

Abstract

The relation between political risk and economic development is a highly-debated issue in the literature. Investigation of this phenomenon plays a critical role to explain the behavior of multinational companies in the frame of foreign direct investments

¹ Sorumlu Yazar

especially or emerging countries. Generally the studies that focus on that subject have applied macro models via directly using of indicators. This paper tries to show an alternative method for investigation the relation between political risk and economic development in more comprehensive way by applying structural equation modeling. Accordingly, political risk and economic development are identified as latent variables in the model and these latent variables represent the functions of indicators. The hypothesized structural equation model was applied. The data set includes 13 indicators of 178 countries for 2013-2014 terms. The results show that (1) there is significant and high size positive relationship between political risk and economic development and (2) control of corruption and human development index has high-level of interaction with political risk and economic development respectively according to their standardized coefficients. These finding suggest that factors of social capital and human capital seem more efficient than pure macroeconomic indicators in order to explain the relationship between political risk and economic development.

Keywords: *Economic development, political risk, structural equation modeling*

Giriş

Ekonomik gelişme, geniş çerçevede bir ülkenin yatırımcılara sunduğu göreceli olarak yüksek fayda sağlayabilecekleri bir ortamın varlığına bağlıdır. Negatif veya yetersiz tasarruf nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkeler yabancı sermaye çekebilmek adına, yatırım ortamlarını iyileştirme gayesindedirler (Busse ve Hefeker, 2007). Burada önemle üzerinde durulması gereken nokta, bu tür ülkelerin sürdürülebilir bir ekonomik gelişme için kısa vadeli sermaye girişlerine nazaran kapasite artırıcı ve katma değer yaratıcı doğrudan yabancı yatırımları (DYY) kendilerine çekmeleri gerekliliğidir. (Prasad ve diğerleri, 2003). Bu bağlamda, DYY artışının gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) temel alınmak suretiyle ekonomiyi pozitif yönde etkileyeceğini beklemek, hiç şüphesiz ki genel kabul görmüş bir husustur.

Diğer taraftan, ülkelerin sermayedarlara yönelik olarak oluşturduğu ve göreceli olarak üstün olduğunu iddia ettiği yatırım ortamının ekonomik gelişmeyle ilişkisini, tek başına DYY ve GSYH arasındaki ilişkiyi temel almak suretiyle analiz etmek günümüz dünyası açısından yeterli değildir. Nitekim literatürdeki teorik ve uygulamalı çalışmalar, DYY akışının temel belirleyicisinin uluslararası sermayedar davranışı olduğunu ortaya koymaktadır (Chakrabarti 2001; Asiedu, 2002). Çünkü uluslararası sermayelerin ülkelere gelişleri sadece finansal sermaye kavramı çerçevesinde açıklanamaz. Ülkelerin sahip oldukları sosyal sermaye ve insan sermayesi düzeyleri ekonomik gelişmenin değerlendirilmesinde gün yüzüne çıkan ana faktörler konumuna gelmiştir (Mincer, 1958; Schultz, 1961; Becker, 1962; Coleman, 1988; Becker and Tomes, 1994). Bu bağlamda uluslararası sermayedarların kararları politik, ekonomik, sosyal vb. başlıkları altında değerlendirilebilecek çok sayıda faktörden etkilenmektedir. Dolayısıyla, ekonomik gelişmişlik için sadece GSYH üzerinden değerlendirme yapmak, sosyal ve insan sermayelerinin göz ardı edilmesine neden olacaktır. Bu çalışma, literatüre uyumlu olarak ve kavramsal bazda ülkelerin sahip olduğu yatırım ortamını politik risk başlığı altında ve sunduğu ortam karşılığında temin ettiği kalkınmayı da ekonomik gelişmişlik başlığı altında irdelemektedir.

Politik risk kavramının literatüre girişi Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesine dayanır. Uluslararası çoğu firma, yaklaşan savaş ortamının getirdiği gerginlikleri bu tür bir nitelendirmeye izah etmişlerdir (Doremus ve diğerleri, 1998). 1979 İran Şah

rejiminin yıkılmasıyla beraber, politik risk araştırmaları daha karmaşık bir hale gelmeye başlamıştır (Fry Earl, 1983). Kamulaştırma, mülkiyet hakkı, milliyetçilik, özgürlük, adalet gibi unsurların politik risk kavramı içerisinde değerlendirilmeye başlanması, çalışmaların perspektifinde genişlemeye neden olmuştur. Beraberinde politik risk kavramı, yabancı yatırımcılar için elverişli ortamların varlığını izah etmede kullanılan sistematik bir araç haline gelmiştir. Bu açıdan politik risk, yabancı yatırımcılar açısından temel hatlarıyla şu bakış açılarını kapsar (Wafo, 1998): Yerel ekonominin istikrarı, yüksek enflasyonun durumu, devletlerin adil ve eşit muamelesi, özgürlük ve makul düzenlemeler, serbest sermaye akımı, piyasa temelli ekonomi ve yapısal reform kapasitesi. Bu geniş çerçevenin ölçümlenebilmesi ise diğer önemli bir konudur. Özellikle uluslararası düzenleyici ve araştırmacı kuruluşlar tarafından geliştirilen ve yayınlanan endeksler; ülkelerin politik risk ortamları hakkında fikir vermek üzere hizmet görürler. Butler ve Joaquin (1998) politik risk kavramını, yatırımcılar için belirlenmiş ‘*oyun kurallarının*’ ev sahibi ülke tarafından beklenmedik şekilde aniden değiştirilebilme olasılığı olarak tanımlanmışlardır. Bu olasılıktaki artış, uluslararası sermayedarların ev sahibi ülke için algıladıkları risk priminin artmasına ve çıkış yönlü bir davranışa yönelmelerine neden olur. Bu durumun ise, ekonomik gelişmişlik üzerinde negatif bir etki göstermesi beklenir. Literatürde, GSYH’nın bağımlı değişken olarak kullanıldığı ve buna etki eden politik risk faktörlerinin ne olduğunu ortaya koymayı amaçlayan çok sayıda çalışma mevcuttur (Bakınız: Tablo 1).

Tablo 1. Politik Risk Göstergelerinin GSYH’ya Etkisine İlişkin Çeşitli Çalışmalar

Araştırma	Ekonomik Gelişme	Politik Risk Göstergeleri	Yöntem
Pere, E. (2015)	GSYH Büyümesi	Konuşma Yetkisi ve Hesap Verebilirlik, Hükümet Etkinliği, Düzenleyicilik Kabiliyeti, Hukukun Üstünlüğü İlkesi vb.	Panel Veri
Yu, J. & Wang, C. (2013)	Kişi Başına GSYH	Sabit Yatırımların GSYH’ya Oranı, Sanayi Üretimin GSYH’ya Oranı, Tarım-Ormancılık ve Hayvancılık-Balıkçılık Üretiminin GSYH’ya Oranı, İşgünün Toplam Nüfusa Oranı vb.	Sentetik Kontrol Yöntemi
Aisen, A. & Veiga, F. J. (2011)	Kişi Başına GSYH	Kabine Değişikliği, Ticaret Serbestliği, Nüfus Artışı, İlkokul Kayıt Oranı, Yatırım, Ekonomik Özgürlük vb.	Dinamik Panel Veri
Jong-A-Pin, R. (2009)	Kişi Başına GSYH Büyümesi	Siyaseten Motive Şiddet, Kitle Sivil Protesto, Siyasal Rejim Kapsamında İstikrarsızlık vb.	Genelleştirilmiş Moment Modeli
Roll, R. & Talbott, J. (2003)	Kişi başına GSMG	Mülkiyet Hakları, Siyasal Haklar, Hükümet Harcamaları, Konuşma Özgürlüğü vb.	Regresyon Analizi

Söz konusu çalışmaların kapsayıcı bir değerlendirme yapılabilirlik çerçevesinde taşıdıkları eksiklikler (1) ekonomik gelişmeyi sadece GSYH ile ifade etmeleri ve (2) politik risk faktörlerini safi kendi başlarına ayrı birer bağımsız değişken olarak kabul etmeleridir. Dolayısıyla, bu tür analizler hem kavramsal hem de istatistiksel çerçevede politik risk ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi bütüncül bir bakış açısıyla

değerlendirebilme noktasında yetersiz kalmaktadır. Nitekim Pere (2015) çalışmasında, Batı Balkan Ülkeleri için kurumsal yönetim ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiyi, panel veri analizi çerçevesinde incelemiş; ancak beklenenin aksine istatistiksel olarak anlamlı bir bağımlılık tespit edememiştir. Bunun nedeni olarak, uygulanan istatistiksel yöntemin bütüncül bir bakış sunamaması gösterilebilir. Yapısal eşitlik modellemesi (YEM), bu sorunun çözümü olarak söz konusu araştırmalar çerçevesinde fayda yaratabilecektir. Diğer bir ifadeyle, YEM çerçevesinde politik risk ile ekonomik gelişme gizil değişken olarak tanımlanır. Bunun anlamı, gizil değişkenlerin, onlara etki eden belirleyicilerin bir fonksiyonu olarak kabul edilmesidir.

Bu çalışma, politik risk ve ekonomik gelişmenin gizil değişken olarak kabul edilmesi neticesinde; aralarındaki etkileşimin istatistiksel çerçevede bütüncül bir bakış açısıyla ne şekilde ortaya konabileceğini göstermeyi amaçlamaktadır. Ayrıca ve dahası, YEM sayesinde, politik riskin ekonomik gelişme üzerindeki etkisi 178 ülkenin 2013-2014 dönemine ait verileri kullanılarak test edilmiştir. Çalışma bu yönleriyle, literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

Metodoloji

Veri ve Göstergeler

Çalışmanın veri seti 178 ülkenin 2013-2014 dönemine ait verilerinden derlenmiştir. Bu doğrultuda ekonomik gelişmişlik başlığı altında 7 ve politik risk başlığı altında 6 olmak üzere toplamda 13 değişken kullanılmıştır.

Çalışmanın örnekleme dünya genelindeki tüm ülkelerin dahil edilmesi amaçlanmış, ancak az gelişmiş ülkelerin bazı makro ekonomik değişkenlerine ilişkin verilere ilgili dönemde ulaşılammıştır. Bu sorun ilgili göstergelerin ya da ilgili ülkelerin modelden çıkarılması ile çözülebilecektir. Dolayısıyla bazı ülkelerin modelden çıkarılması tercih edilmiştir. Çalışmanın değişken seti temel olarak iki gruptan oluşmaktadır. İlk grupta yer alan ekonomik veriler, İnsani Gelişmişlik Raporu'ndan derlenmiştir. Bu grupta, kişi başına düşen GSYİH, Sağlık Sektörü Kamu Harcamaları ve Eğitim Sektörü Kamu Harcamaları gibi ekonomik göstergelerin yanı sıra İnsani Gelişmişlik Endeksi, Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi, Bebek Ölüm Oranı ve Hekim sayısı gibi gelişmişlik göstergeleri kullanılmıştır.

Tablo 2'de, ekonomik gelişmişlik göstergeleri ve ilgili tanımlamalar toplu halde sunulmaktadır.

Tablo 2. Ekonomik Gelişmişlik Göstergeleri

Gösterge	Tanım
İnsani Gelişmişlik Endeksi (İGE)	İGE, insanların ve imkanlarının ekonomik yönden değerlendirilmesinin yanı sıra, uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgiye erişim ve iyi bir yaşam standardı gibi boyutlarla ülkelerin gelişmişliğinin değerlendirebildiği nihai bir kriterdir. Bu üç boyutun ortalaması 0 ile 1 arasındaki bir ölçekte tanımlanmıştır.
Doğuşta Beklenen Yaşam Süresi (DBYS)	Nüfusun genel ölüm oranı
Bebek Ölüm Oranı (BÖO)	Bir yaştan altındaki bebek ölüm oranı
Kişi başına (GSYİH)	Kişi başına düşen toplam nihai mal ve hizmet üretimi
Hekimler (H)	Herhangi bir uzmanlık alanında çalışan, tıp fakültesi mezunu, hekimler ve tüm profesyoneller (1,000 kişi başına düşen).
Sağlık Sektörü Kamu Harcamaları (SSKH)	Devlet bütçesinden (merkezi ve yerel), dış borçlanmalardan, hibe ve sosyal sağlık sigorta fonlarından karşılanan cari ve sermaye harcamaları (% GSYİH).
Eğitim Sektörü Kamu Harcamaları (ESKH)	Kamu eğitim kurumlarına ilişkin kamu harcamalarının ve birincil, ikincil ve üçüncül seviyedeki özel eğitim kurumlarına yapılan sübvansiyonların yanı sıra personel maaşları, sosyal yardımlar, sözleşmeli hizmetler, kitaplar ve öğretim materyalleri, mobilya, teçhizat, tamirat ve telekomünikasyon harcamaları (% GSYİH).

Kaynak: Birleşmiş Milletler Gelişim Programı, İnsani Gelişim Endeksi ve Bileşenleri. İnsani Gelişim Raporu, 2013.

İkinci grupta yer alan politik risk verileri ise Dünya Geneli Yönetişim Göstergeleri (The Worldwide Governance Indicators, WGI Project) Projesi'nden derlenmiştir. WGI araştırma projesinin veri seti, Daniel Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brookings Institution) and Aart Kraay (World Bank Development Research Group) tarafından oluşturulmuştur. WGI, ülkeler için altı büyük yönetim boyutu üzerine raporlanmıştır. Bu göstergeler, ülkelerdeki kurumsal, vatandaş ve uzman araştırmalarına (anketleri) kullanılarak oluşturulmaktadır. WGI, hane halkı ve firma anketleri, ticari işletme bilgi sağlayıcıları, sivil toplum kuruluşları ve kamu sektörü kuruluşları gibi dört veri kaynağından yararlanılarak derlenmiştir. Dolayısıyla politik risk göstergeleri olarak Konuşma Yetkisi ve Hesap Verebilirlik, Politik İstikrar, Hükümet Etkililiği, Düzenleyicilik Kalitesi, Hukukun Üstünlüğü ve Yolsuzluğun Kontrolü kullanılmıştır. Tablo 3'de politik risk göstergeleri ve ilgili tanımlamalar toplu halde sunulmaktadır.

Tablo 3. Politik Risk Göstergeleri

Gösterge	Tanım
Konuşma Yetkisi ve Hesap Verebilirlik (KYHV)	Vatandaşların hükümet seçimlerine katılım oranları ve ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve özgür medya gibi konularına ilişkin algılarını yansıtır.
Politik İstikrar (Pİ)	Siyasi İstikrarsızlık ve Şiddet/Terörizm olmaması, siyasi istikrarsızlık ve/veya terörizm de dahil olmak üzere siyasal amaçlı şiddet olasılığını ölçmektedir.
Hükümet Etkinliği (HE)	Kamu hizmetlerinin niteliğine ve politik baskılardan bağımsızlığının derecesine, politika oluşturulması ve uygulanmasının kalitesine ve hükümetin bu tür politikalara olan bağlılığının güvenilirliğine ilişkin algıları yansıtır.
Düzenleyicilik Kalitesi (DK)	Hükümetin özel sektörün gelişimine izin veren ve destekleyen sağlam politikalar ve düzenlemeler hazırlama ve uygulama kabiliyetine ilişkin algıları yansıtır.
Hukukun Üstünlüğü (HÜ)	Aracıların (temsilcilerin), toplumun kurallarına ve özellikle sözleşme uygulama, mülkiyet hakları, polis ve mahkemelerin kalitesi ile suç ve şiddet olasılığına ne ölçüde güvenip uyduğuna dair algıları yansıtır.
Yolsuzluğun Kontrolü (YK)	Küçük ve büyük yolsuzluk biçimlerini de içeren özel kazanç için kamu gücünün ne ölçüde uygulandığına ilişkin algıları yansıtır.

Kaynak: Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI) projesi, Dünya Bankası Grubu, 2014.

Yapısal Eşitlik Modellemesi

Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM), mevcut olgular temelinde önerilen sağlam teorilerin doğrulanması ve test edilmesi için gerekli yöntemleri (parametre tahmini, hipotez testi vd.) sağlayan istatistiksel bir metodolojidir (Byrne, 2010: 3; Raykov & Marcoulides, 2006: 12). YEM sadece bir istatistiksel teknik olarak değil de bunun yerine nedensel modelleme ve kovaryans yapısının çözümlenmesine ilişkin yöntemlerin bir ailesi olarak değerlendirilir (Kline, 2011: 7-8). YEM, birçok disiplinde (sosyal, davranışsal, eğitim, ekonomi vd.) gerçekleştirilen araştırmalarda ortaya çıkan ölçüm hatasını da değerlendirir ve karakteristik olarak gizil ve gözlenen değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri açıklar (Raykov & Marcoulides, 2006).

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı oluşturan; politik risk ile ekonomik gelişme faktörleri arasındaki nedensel ilişkinin ortaya konulması çerçevesinde, ele alınan ana hipotez aşağıdaki şekilde belirlenmiştir ve Şekil 1’de YEM gösterimi sunulmuştur.

H₁: Politik risk, ekonomik gelişmeyi direkt olarak etkilemektedir.

Şekil 1. Model Yapısı

YEM’de model uyumunun değerlendirilmesi oldukça karmaşık bir konudur. Parametrelerin yorumlanmasından önce hipotez ile ortaya konulmuş modelin gözlenen veriye uyumunun geniş kapsamlı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir (Jöreskog ve diğ., 1999). Önerilen teorik modelden elde edilen kovaryans matrisinin, örneklemde elde edilen kovaryans matrisinden farklı olup olmadığını belirlemek üzere uyum ölçütleri kullanılır (Shook ve diğ., 2004). İstatistiksel olarak önemsiz olan farklılık, hatanın önemsiz olduğunu ve modelin kabul edilebilir olduğunu gösterir. Önerilen modelin temel modeller ve diğer rakip modeller ile karşılaştırmak üzere çeşitli uyum ölçütleri geliştirilmiştir.

YEM, yapısal modelin testi ve ölçüm modelinin doğrulanması biçiminde iki aşamadan oluşmaktadır. Bu çalışmada, önerilen modelin yapısal kısmı

$$\eta_1 = \gamma_{11} \xi_1 + \zeta_1 \quad (1)$$

biçiminde ele alınmıştır. Burada, η_1 dışsal gizil değişken (ekonomik gelişme), ξ_1 dışsal (açıklayıcı) gizil değişken (politik risk), γ_{11} politik risk ile ekonomik gelişme arasında hipotez ile ortaya konulmuş ilişkiyi göstermektedir. ζ_1 ise hata terimidir.

Modelde mevcut gizil değişkenler ise gözlenen değişkenler ile ölçüm denklemleri aracılığıyla ilişkilendirilir. Dolayısıyla önerilen modelin ölçüm kısmı hem dışsal gizil değişken için hem de içsel gizil değişken için yazılır. Böylece λ_{11}^X ve λ_{11}^F faktör yüklerini, ε and δ hata terimlerini göstermek üzere; içsel gizil değişken için ölçüm denklemleri,

$$KYHV = \lambda_{11}^X \eta_1 + \varepsilon_1 \quad (2)$$

$$Pi = \lambda_{21}^X \eta_1 + \varepsilon_2 \quad (3)$$

$$HE = \lambda_{31}^X \eta_1 + \varepsilon_3 \quad (4)$$

$$DK = \lambda_{41}^X \eta_1 + \varepsilon_4 \quad (5)$$

$$HÜ = \lambda_{51}^X \eta_1 + \varepsilon_5 \quad (6)$$

$$YK = \lambda_{61}^X \eta_1 + \varepsilon_6 \quad (7)$$

ve dışsal gizil değişken için ölçüm denklemleri ise

$$\dot{I}GE = \lambda_{11}^Y \xi_1 + \delta_1 \quad (8)$$

$$DBYS = \lambda_{21}^Y \xi_1 + \delta_2 \quad (9)$$

$$GSYİH = \lambda_{31}^Y \xi_1 + \delta_3 \quad (10)$$

$$BÜO = \lambda_{41}^Y \xi_1 + \delta_4 \quad (11)$$

$$H = \lambda_{51}^Y \xi_1 + \delta_5 \quad (12)$$

$$SSKH = \lambda_{61}^Y \xi_1 + \delta_6 \quad (13)$$

$$ESKH = \lambda_{71}^Y \xi_1 + \delta_7 \quad (14)$$

biçiminde ifade edilir.

Bu çalışmada, mevcut veri seti belirlenen amaçlar doğrultusunda betimleyici istatistikler ve çeşitli istatistiksel analizler kullanılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. YEM için gerekli uyum endeksleri, parametre tahmini ve test istatistikleri IBM AMOS (Analysis of Moment Structures) paket programı kullanılarak elde edilmiştir. Önem düzeyi $p < 0.05$ olarak seçilmiştir.

Bulgular ve Yorum

Politik riskin ekonomik gelişmeye etkisini ortaya koymak üzere önerilen yapısal eşitlik modelinde; politik risk, dışsal gizil değişken ve ekonomik gelişme ise içsel gizil değişken olarak yer almaktadır. Her bir faktör için ölçek, faktör yükünün bir gösterge değişkenine sabitlenmesi ile oluşturulmuş ve model parametrelerinin tahmininde maksimum olabilirlik yöntemi kullanılmıştır. En uygun modele karar verilirken faktör yüklerinin uygunluğuna, parametrelerin anlamlılığına ve modelin genel anlamlılığına (uyum iyiliği değerlerine) dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda politik risk göstergelerinden; konuşma yetkisi ve hesap verebilirlik, hükümet etkinliği ile ekonomik gelişmişlik göstergelerinden; sağlık sektörü kamu harcamaları ve eğitim sektörü kamu harcamaları göstergelerinin faktör yüklerinin düşük değerler (< 0.40) alması ve model uyum iyiliği değerlerinin düşmesine sebep olmaları yüzünden modelde çıkarılmalarına karar verilmiştir. Çözümleme sonucunda, uyum iyiliği ölçütlerini ve teorik beklentileri karşılayan model uygun model olarak seçilmiştir.

Tablo 4 ile verilen bazı önemli uyum istatistikleri incelendiğinde; $\chi^2 / sd = 2.462$, CFI 0.982, GFI 0.938, RMR of 0.045 ve NFI of 0.971 olarak elde edildiği görülmektedir. Buna göre; χ^2 / sd istatistiğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu belirlenmiştir (Schumacker ve Lomax, 2004).

Tablo 4. Uyum İyiliği Ölçütleri

Uyum Ölçütü	Model Değeri	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2 / sd	2,462	$\chi^2 / df \leq 2^a, \chi^2 / df \leq 5^b$
CFI	0,982	$CFI \geq 0.93^c$
RMR	0,045	$RMR \leq 0.05^d, RMR \leq 0.08^e$
NFI	0,971	$NFI \geq 0.90^c, NFI \geq 0.95^b$
GFI	0,938	$GFI \geq 0.90^c$

a = Ullman (2001); b = Schumacker & Lomax (2004); c = Byrne (2010);

d = Stieger (1990); e = Browne & Cudeck (1993)

GFI, CFI ve NFI değerlerinin 0.90'dan büyük olması yapısal modelin veriye uyumun oldukça iyi olduğunu göstermektedir (Jöreskog vd., 1999; Byrne, 2010). RMR değeri de iyi uyumu belirleyen sınırlar içerisinde gerçekleşmiştir (Brwone ve Cudeck, 1993). Sonuç olarak, politik riskin, ekonomik gelişmeye etkisini ortaya koyan model YEM tarafından doğrulanmış; modelin veriye uyumunun iyi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şekil 2 ile önerilen model için parametre tahminlerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Şekil 2. Standartlaştırılmış Yol Katsayıları ile Yapısal Model

Standartlaştırılmış katsayı tahminleri ve karşılık gelen test istatistiği sonuçları da Tablo 5'de verilmiştir. YEM sonucunda elde edilen parametre tahminlerine ilişkin önem düzeyleri incelendiğinde; politik riskin ekonomik gelişmeye etkisini ortaya koyan hipotez kabul edilmiştir.

Tablo 5. Model Tahmini

Parametreler	Standartlaştırılmamış Tahmin	Standart Hata	C.R.	Standartlaştırılmış Tahmin	p Değeri
λ_{21}^x	1	-	-	0,822	-
λ_{41}^x	1,156	0,083	14,010	0,954	0.00
λ_{51}^x	1,170	0,069	17,035	0,962	0.00
λ_{51}^x	1,177	0,069	17,104	0,967	0.00
λ_{11}^f	1,331	0,092	14,520	1	0.00
λ_{21}^f	1,197	0,092	13,043	0,899	0.00
λ_{31}^f	0,971	0,095	10,203	0,731	0.00
λ_{41}^f	1,174	0,012	12,741	0,882	0.00
λ_{51}^f	1	-	-	0,752	-
γ_{11}	0,696	0,076	9,147	0,760	0.00

Sonuç

Yapısal eşitlik modellemesi, politik risk ile ekonomik gelişmişlik arasındaki ilişkinin incelenmesinde kapsamlı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Çalışmada, ‘*Politik risk, ekonomik gelişmeyi direkt olarak etkilemektedir*’ hipotezi, 178 ülkenin 2013-2014 dönemine ait verileri kullanılmak suretiyle, yapısal eşitlik modellemesi vasıtasıyla test edilmiştir.

Her ikisi de gizil olarak tanımlanmış politik risk göstergesi ve ekonomik gelişmişlik göstergesi arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde ve yüksek düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Politik risk değişkenini temsil etmesi amacıyla seçilen değişkenler incelendiğinde, bu değişkenlerin politik risk değişkeniyle etkileşimlerinin birbirlerine yakın ve oldukça yüksek bir düzeyde oldukları görülmektedir. Gizil değişken politik risk ile en yüksek derecede etkileşime sahip değişkenin “yolsuzluğun kontrolü” olduğu görülürken, görece düşük ilişkiye sahip değişkenin ise “politik istikrar” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir değerlendirme ekonomik gelişmişlik göstergelerini temsil eden değişkenler arasında yapıldığında, “insani gelişmişlik endeksinin” bu göstergeler içerisinde ekonomik gelişmişlik ile en yüksek düzeyde etkileşimi olduğu söylenebilir.

Çalışmanın sonuçları itibarıyla, hem politik riske hem de ekonomik gelişmişliğe en fazla etki eden değişkenlerin salt ekonomik içerikli değişkenler olmadığı anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, makroekonomik göstergelerden ziyade sosyal ve insan sermayesi içerikli göstergelerin, çokuluslu işletmelerin ev sahibi ülkeye yatırım yönündeki kararları çerçevesinde son derece önemli bir yere sahip olduğu değerlendirilmesi yapılabilmektedir.

Kaynakça

- Aisen. A. & Veiga, F. J. (2011). “How Does Political Instability Affect Economic Growth?”. International Monetary Fund, Working Paper, WP/11/12.
- Asiedu, E., (2002). “On the determinants of foreign direct investment to developing countries: is Africa different?”. World Development 30, 107–119.
- Becker, G. S. (1962). “Investment in human capital: A theoretical analysis”. The journal of political economy, 9-49.
- Becker, G. S., & Tomes, N. (1994). Human capital and the rise and fall of families. In Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education (3rd Edition) (pp. 257-298). The University of Chicago Press.
- Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. In K. A. Bollen, & J. S. Long (Eds.), Testing structural equation models (pp. 132-162). Beverly Hills, CA: Sage.
- Busse, M., & Hefeker, C. (2007). “Political risk, institutions and foreign direct investment”. European journal of political economy, 23(2), 397-415.
- Butler, K., Joaquin, D., (1998). “A note on political risk and the required return on foreign direct investment”. Journal of International Business Studies 29, 599–608.
- Byrne, B. M. (2010). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. New York: Taylor & Francis.
- Chakrabarti, A., (2001). “The determinants of foreign direct investment: sensitivity analyses of cross-country regressions”. Kyklos 54, 89–113.
- Coleman, J. S. (1988). “Social capital in the creation of human capital”. American journal of sociology, S95-S120.
- Doremus, P. N., Keller, W. W., & Pauly, L. W. Reich. S. (1998). The myth of the global corporation. Princeton University Press, p.76-77.;
- Fry Earl H.(1983); The Politics of International Investment, New York, Mc Graw-Hill Book Company, p. 57-60.
- Jong-A-Pin, R. (2009). “On the measurement of political instability and its impact on economic growth”. European Journal of Political Economy 25, 15–29.
- Joreskog KG, Sörbom D, du Toit S, du Toit M. (1999). LISREL 8: New Statistical Features. Scientific Software International: Chicago, IL.
- Kline, B. R. (2011). Principles and practice of structural equation modeling. New York: The Guilford Press.
- Mincer, J. (1958). “Investment in human capital and personal income distribution”. The journal of political economy, 4, 281-302.
- Pere, E. (2015). “The impact of good governance in the economic development of Western Balkan countries”. European Journal of Government and Economics. Volume 4, Number 1, 25-45.

- Prasad, E., Rogoff, K., Wei, S.-J., Kose, A., (2003). Effects of financial globalization on developing countries: some empirical evidence. IMF Occasional Paper, vol. 220. International Monetary Fund, Washington DC.
- Raykov, T., & Marcoulides, G. A. (2006). A first course in structural equation modeling. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Roll, Richard and JohnTalbott (2003) “Political and Economic Freedoms and Prosperity”, Journal of Democracy 14(3): 75-89.
- Schultz, T. W. (1961). “Investment in human capital”. The American economic review, 51(1), 1-17.
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2004). A beginner's guide to structural equation modeling (2nd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Shook, C. L., Ketchen, D. J., Hult, T., and Kacmar, K. M. (2004). “An Assessment of the Use of Structural Equation Modeling in Strategic Management Research”. Strategic Management Journal (25:4), pp. 397-404
- Steiger, J. H. (1990). “Structural model evaluation and modification: An interval estimation approach”. Multivariate Behavioral Research, 25, 173e180.
- TWBG (The World Bank Group). World Development Indicators (2014). <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators> (e.t. 15.09.2016)
- Ullman, J. B. (2001). Structural equation modeling. In B. G. Tabachnick, & L. S. Fidell (Eds.), Using multivariate statistics (4th ed., pp. 653e771). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- UNDP (United Nations Development Programme). (2013). Human development reports. <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-2014> (e.t. 20.09.2016)
- Wafo, G. L. K. (1998). Political risk and foreign direct investment (Doctoral dissertation, Universität Konstanz, Fakultät für Wirtschaftswissenschaften und Statistik). p. 18
- Yu, J. & Wang, C. (2013). “Political Risk And Economic Development: A Case Study Of China”. Ekonomska Istraživanja-Economic Research, Volume 26(2): 35-50

A Comprehensive Approach to Investigate the Relation between Political Risk and Economic Development

Hasan TÜRE

Gazi University
Faculty of Economic and
Administrative Sciences
Ankara, Turkey
hasanture@gazi.edu.tr

Soner GÖKTEN

Başkent University
Faculty of Economic and
Administrative Sciences
Ankara, Turkey
sgokten@baskent.edu.tr

Furkan BAŞER

Ankara University
Faculty of Applied
Sciences
Ankara, Turkey
furkan.baser@ankara.edu.tr

Extensive Summary

1. Introduction

The relation between political risk and economic development is a highly-debated issue in the literature. Investigation of this phenomenon plays a critical role to explain the behavior of multinational companies in the frame of foreign direct investments (FDI) especially for emerging countries (Busse ve Hefeker, 2007). Because, to maintain sustainable economic development, countries with negative or insufficient savings seek for available funds that can be used for increasing capacity or creating value added rather than short term foreign investments (Prasad ve diğerleri, 2003). In this sense the main determinant of FDI is expressed as the behavior of multinational firms in the literature (Chakrabarti 2001; Asiedu, 2002).

Generally the studies that focus on that subject have applied macro models via directly using of indicators. That means, for example just only using GDP as economic development cannot be adequate to investigate the relationship. There are lots of main or sub indicators that affect both political risk and economic development, where factors of social and human capital become prominent in the literature (Mincer, 1958; Schultz, 1961; Becker, 1962; Coleman, 1988; Becker and Tomes, 1994). However the main question is about how these indicators could be used to provide statistical information. Therefore, this paper tries to show an alternative method for investigation the relation between political risk and economic development in more comprehensive way by applying structural equation modelling. Accordingly, political risk and economic development are identified as latent variables in the model and these latent variables represent the functions of indicators.

2. Methodology

2.1. Data

The data on economic development and political risk variables for 2013-2014 were gathered for 178 countries. Missing for several variables reduce the number of countries. The source of Economic data was Human Development Report. Political risk data were obtained from The Worldwide Governance Indicators (WGI) project. The WGI are a research data set initiated by Daniel Kaufmann (Natural Resource Governance Institute and Brookings Institution) and Aart Kraay (World Bank Development Research Group) in 1999. The Worldwide Governance Indicators report on six broad dimensions of governance for countries. These indicators combine from

enterprise, citizen and expert surveys in countries. The WGI draw on four types of data sources such as surveys of households and firms, commercial business information providers, non-governmental organizations and public sector organizations. WGI aggregation methodology is achieved by following three steps. In the first step, obtaining data from individual sources to the six aggregate indicators. Secondly, rescaling of the individual source data from 0 to 1. And lastly, Unobserved Components Model (UCM) used to construct a weighted average of the individual indicators for each source.

Economic indicators such as, GDP per capita, public expenditure on health, public expenditure on education have been considered with other development indicators such as human development index, life expectancy at birth, infant mortality rate, physicians in research model. Political risk variables have been consist of voice and accountability, political stability, government effectiveness, regulatory quality, rule of law and control of corruption.

2.2. Structural Equation Modeling

Structural equation modeling (SEM) is a statistical methodology (confirmatory i.e., hypothesis-testing) that provides with a comprehensive method for the quantification and testing of substantive theories bearing on some phenomenon (Byrne, 2010: 3; Raykov & Marcoulides, 2006: 12). SEM does not designate a single statistical technique but instead refers to a family of related procedures such as covariance structure analysis, covariance structure modeling, causal modeling (Kline, 2011: 7-8). Also SEM explicitly take into account measurement error that is omnipresent in most disciplines (social, behavioral, educational, economic and etc.), and typically contain latent variables (Raykov & Marcoulides, 2006).

The aim of this study is to determine empirically the impact of political risk on economic growth. Based on the relationship illustrated in research model in Fig. 1, hypothesis is formed as follow:

H₁: Political risk has a direct effect on economic development.

The causal relationship between observed variables and latent variables introduce visually in Figure 1. In this study a model which contains two latent variables is considered. A latent variable are political risk and economic development, respectively. While the economic development is regarded endogenous variable, political risk is an exogenous variable.

Fig. 1. Model development

3. Results

This paper tries to show an alternative method for investigation the relation between political risk and economic development in more comprehensive way by applying structural equation modeling. Accordingly, political risk and economic development are identified as latent variables in the model and these latent variables represent the functions of indicators. The hypothesized structural equation model was applied. The data set includes 13 indicators of 178 countries for 2013-2014 terms.

The results show that (1) there is significant and high size positive relationship between political risk and economic development and (2) control of corruption and human development index has high-level of interaction with political risk and economic development respectively according to their standardized coefficients. These finding suggest that factors of social capital and human capital seem more efficient than pure macroeconomic indicators in order to explain the relationship between political risk and economic development.